

*Warszawscy
kompozytorzy,
światowe sceny*

Warszawscy kompozytorzy, światowe sceny

TRASA POD PATRONATEM

Fundacji PKO
Banku Polskiego

autor: dr Michał Piekarski – absolwent Instytutu Muzykologii UW oraz Studium Europy Wschodniej UW, doktorat uzyskał Instytucie Historii Nauki PAN. Zajmuje się dziejami polskiej muzykologii i szkolnictwa muzycznego w pierwszej połowie XX w., kulturą muzyczną Lwowa, a także związkami naukowymi i kulturalnymi Polaków z Wiedniem. Autor książki: *Muzyka we Lwowie. Od Mozarta do Majerskiego. Kompozytorzy, muzycy, instytucje* (Warszawa 2018). Organizator koncertów poświęconych kompozytorom działającym we Lwowie w XIX i na początku XX w.

1.1. Cele ogólne i szczegółowe zajęć

1.2. Słowo wstępu

1.3. Załącznik nr 1

Kontekst historyczny

1.4. Załącznik nr 2

*Biogramy, postaci
omawianych w trakcie lekcji*

1.1. Cele ogólne i szczegółowe zajęć

ADRESAT ZAJĘĆ:

uczniowie i uczennice szkoły podstawowej oraz uczniowie i uczennice liceum.

CEL OGÓLNY:

przybliżenie (utrwalenie) wiadomości o polskich kompozytorach pochowanych na Cmentarzu Stare Powązki.

METODY I FORMY PRACY:

wykład informacyjny, pogadanka z uczennicami i uczniami, spacer po cmentarzu Stare Powązki.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

podręcznik, ilustracje przedstawiające omawiane postaci

1.2. Słowo wstępu

Warszawa jako ważny ośrodek życia kulturalnego przyciągała wielu twórców, w tym również kompozytorów. Niektórzy przybywali tu, żeby mieszkać i tworzyć, inni podróżowali po świecie, by powracać do tego niezwykłego miasta. Wielu z nich ostatecznie spoczęło na Starych Powązkach.

1.3. Załącznik nr 2

Biogramy, postaci omawianych w trakcie lekcji

PIOTR RYTEL

(16.05.1884 – 2.01.1970)

Aleja Zastużonych rz. 1 m. 119

Kompozytor, pedagog i krytyk muzyczny.

Kształcił się w Instytucie Muzycznym w Warszawie w zakresie kompozycji pod kierunkiem Zygmunta Noskowskiego oraz gry na fortepianie u Aleksandra Michałowskiego (dawnego ucznia Karola Mikulego we Lwowie, który kształcił się wcześniej u Fryderyka Chopina). Następnie został Rytel wieloletnim pedagogiem swojej macierzystej uczelni w latach 1911–1939 (od 1919 r. – Państwowego Konserwatorium Muzycznego). Pracował także jako wykładowca powojennej Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej (a następnie jako rektor PWSM w Sopocie).

Tworzył utwory symfoniczne (m.in. poematy Grażyna oraz Legenda o św. Jerzym), koncerty fortepianowe, utwory kameralne, kantaty (m.in. Testament mój oraz Grób Agamemnona do wierszy Juliusza Słowackiego), opery: Ijola wg dramatu Jerzego Żuławskiego, będąca przedłużeniem estetyki młodopolskiej (wystawiona w Warszawie w 1927 r.), Krzyżowcy (skomponowana w 1941 r.). Jako krytyk muzyczny Rytel wyrażał postawę konserwatywną, wywołując przy tym wiele polemik (pisał nieraz pod pseudonimem Witold Szeliga).

Do uczniów Piotra Rytla w zakresie kompozycji należeli m.in. Tadeusz Baird oraz prekursorzy polskiej muzyki elektronicznej (mimo konserwatywnych upodobań profesora) jak Piotr Kotoński i Andrzej Markowski.

EUGENIUSZ DĄBROWA MORAWSKI

(2.11.1876 – 23.10.1948)

Kw. 333 rz. 3 m. 9

Kompozytor, pedagog i malarz.

Kształcił się w Instytucie Muzycznym w Warszawie pod kierunkiem Zygmunta Noskowskiego, pod którego kierunkiem edukację zdobywał także litewski kompozytor Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, z którym Morawski utrzymywał odtąd kontakty przyjacielskie. Morawski zdobywał też umiejętności w warszawskiej Szkole Sztuk Pięknych, należąc m.in. do uczniów Ferdynanda Ruszczyca.

W ten sposób podobnie jak Čiurlionis odznaczył się jako kompozytor oraz malarz. Morawski był też aktywny w Polskiej Partii Socjalistycznej, z którą przygotowywał zamach na rosyjską policję. Z tego powodu musiał udać się na emigrację. W Paryżu zdobywał dalsze umiejętności w zakresie muzyki i malarstwa.

W 1930 r. powrócił do Polski, otrzymując posadę w Państwowym Konserwatorium Muzycznym w Warszawie, którym kierował w latach 1932–1939. Popadł przez to w konflikt ze zwolennikami swojego poprzednika Karola Szymanowskiego. W 1934 r. należał do twórców Instytutu F. Chopina. Jako kompozytor tworzył utwory orkiestrowe, fortepianowe, utwory sakralne, 5 oper, balety – wśród nich Świtezianka (prapremiera: Warszawa 1931). Twórczość malarską (wykazującą podobieństwa ze stylem Čiurlionisa) traktował marginesowo.

TADEUSZ BAIRD

(ur. 1928 w Grodzisku Mazowieckim, zm. 1981 w Warszawie)

Kwatera 1 rząd 2 miejsce 27

Kompozytor.

Edukację muzyczną rozpoczął podczas II wojny światowej, którą kontynuował po 1945 r. w Wyższej Szkole Muzycznej w Warszawie m.in. pod kierunkiem Piotra Perkowskiego (dawnego ucznia Karola Szymanowskiego). Od 1949 r. tworzył liczne dzieła symfoniczne, m.in. trzy symfonie, 4 eseje (nagroda UNESCO 1959), wokalne, m.in. Suitę liryczną na sopran i orkiestrę do wierszy Juliana Tuwima, muzykę sceniczną do dramatu Jutro do libretta Jerzego S. Sity (Teatr Wielki 1966). Za swoje kompozycje trzykrotnie uzyskał I miejsce na Międzynarodowym Trybunie Kompozytorów UNESCO w Paryżu. Baird był też jednym z inicjatorów odbywającego się od 1956 r. w Warszawie Festiwalu Muzyki Współczesnej „Warszawska Jesień”.

MIECZYŚLAW KARŁOWICZ

(ur. 1876 w Wiszniewie w dawnym woj. wileńskim, zm. 1909 w Tatrach)

Kwatera 33 rząd 4 miejsce 24

Kompozytor.

Kształcił się w Warszawie m.in. u Zygmunta Noskowskiego, edukację pogłębiał w Berlinie. W 1901 r. wrócił do Warszawy. Reprezentant nowej muzyki, jeden z czołowych kompozytorów Młodej Polski (choć formalnie nie należał do tego ugrupowania). Twórca 6 poematów symfonicznych, m.in. Odwiecznych pieśni (z odwołaniami do przyrody Podhala), które w 1909 r. odniosły tryumf podczas koncertu w Filharmonii Warszawskiej i Rapsodii litewskiej, a także symfonii, koncertu skrzypcowego oraz pieśni na głos i fortepian (m.in. bardzo popularnej Z nową wiosną). W 1907 r. zamieszkał w Zakopanem, będąc jednym z pionierów polskiego taternictwa. Zginął pod lawiną podczas samotnej wycieczki w drodze do Hali Gąsienicowej 8 lutego 1909 r.

TEKLA BĄDARZEWSKA

(ur. ok. 1829 w Mławie, zm. 1861 w Warszawie)

Kwatera 181 rząd 1 miejsce 27,28

Pianistka i kompozytorka.

W 1852 r. wyszła za mąż za Jana Baranowskiego, urzędnika wojskowego. Tworzyła muzykę o charakterze salonowym. Były to m.in. walc powstały gdy miała 14 lat. Spośród jej utworów Modlitwa dziewczicy (Warszawa 1856) stała się światowym szlagierem (w XIX w. ponad 80 wydań we Francji (Niemczech, Wielkiej Brytanii, Włoszech, Stanach Zjednoczonych, Australii), który w ostatnich dekadach cieszy się niebywałą popularnością w krajach azjatyckich (m.in. w Japonii). Do dziś utwór wydano ponad 550 razy, niemal na wszystkich kontynentach. Żaden z utworów Bądarzewskiej nie odniósł tak wielkiego sukcesu, trudno jednak odnaleźć utwór innego kompozytora, który cieszyłby się taką popularnością w całym świecie.

STANISŁAW MONIUSZKO

(ur. 1819 w Ubielcu k. Mińska, zm. 1872 w Warszawie)

Kwaterna 9 rząd 3 miejsce 8,9,10

Kompozytor związany z Wilnem i Warszawą (od 1858 r.).

Kształcił się m.in. pod kierunkiem Augusta Freyera (ucznia Józefa Elsnera). Stworzył znane do dziś opery jak: Halka (prapremiera: Wilno 1848, wersja IV-aktowa: Warszawa 1858) i Straszny dwór (prapremiera: Warszawa 1865) – wzorowany na Ślubach panieńskich Aleksandra Fredry muzyczny odpowiednik Pana Tadeusza. Straszny dwór ze względu na patriotyczny wydźwięk już po trzecim spektaklu w Teatrze Wielkim w Warszawie został zdjęty z afisza przez rosyjską cenzurę.

Do znanych oper Moniuszki należała też m.in. Hrabina – satyra na modę na cudzoziemszczyznę (Warszawa: 1860). Moniuszko stworzył też muzykę do II części Dziadów Adama Mickiewicza (kantata dramatyczna znana pod nazwą Widma, prawykonanie: Warszawa 1865). Ponadto, Moniuszko skomponował Śpiewniki domowe – ok. 300 pieśni na głos i fortepian do poezji polskiej (zwłaszcza z kręgu wileńskiego m.in.: Adama Mickiewicza – Czaty, Ludwika Kondratowicza – Pieśń wieczorna, a także Jana Ignacego Kraszewskiego – Dziad i baba, a także Jana Kochanowskiego – Tren X).

Moniuszko komponował też wiele utworów sakralnych, głównie w okresie wileńskim, m.in. cztery Litanie Ostrobramskie, a także 7 mszy (do tekstów łacińskich oraz polskich parafraz), spośród których Msza Piotrowińska jeszcze za życia kompozytora miała swoje prawykonanie w warszawskim kościele ss. Wizytek w 1872 r. Do uczniów Moniuszki należeli m.in. dwaj kompozytorzy: Zygmunt Noskowski – wieloletni pedagog w konserwatorium warszawskim i Henryk Jarecki – wieloletni dyrektor muzyczny teatru we Lwowie.

W 1871 r. Moniuszko należał do członków-założycieli Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego, które zajmowało się działalnością wydawniczą oraz organizacją publicznych koncertów jeszcze zanim powstała w Warszawie filharmonia. W 1872 r. Moniuszko początkowo został pochowany w katakumbach, w 1908 r. spoczął w nowym grobie ufundowanym przez Warszawskie Towarzystwo Muzyczne.

IGNACY FELIKS DOBRZYŃSKI

(ur. 1807 w Romanowie na Wołyniu, zm. 1867 w Warszawie)

Kwaterna 11 rząd 6 miejsce 32

Pianista i kompozytor. Uczeń Józefa Elsnera (pedagog stwierdził: „zdolność niepospolita”), przyjaciel Fryderyka Chopina. Dobrzyński był autorem m.in. Symfonii c-moll (nagrodzonej w 1836 r. na konkursie w Wiedniu), Koncertu fortepianowego As-dur (1824), polonezów, utworów sakralnych (m.in. Introdukcja i Marsz żałobny na śmierć F. Chopina na chór i orkiestrę). Dobrzyński od 1834 r. organizował w Warszawie publiczne koncerty w Resursie Kupieckiej. Został też dyrygentem w Teatrze Wielkim (1852-1855). Należał do komitetu pracującego nad powołaniem Instytutu Muzycznego (otwartego w 1861 r.), który mieścił się w dawnym Pałacu Ostrogskich (dziś Muzeum Fryderyka Chopina).

ZYGMUNT NOSKOWSKI

(ur. 1846 w Warszawie, zm. 1909 w Warszawie)

Kwatera16 rz. 6 m. 21

Kompozytor, dyrygent i znany pedagog.

Kształcił się w Warszawie pod kierunkiem Stanisława Moniuszki, edukację uzupełnił w Berlinie. Działal w Niemczech jako dyrygent i kompozytor, w 1881 r. powrócił do Warszawy, zostając wieloletnim pedagogiem Instytutu Muzycznego. Obok Milija Batakiriewa był zaangażowany w stworzenie miejsca pamięci Fryderyka Chopina w Żelazowej Woli (w 1894 r. odsłonięto w Żelazowej Woli pierwszy na ziemiach polskich pomnik Chopina wzniesiony dzięki staraniom Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego). W 1902 r. Noskowski został zaangażowany jako dyrygent Filharmonii Warszawskiej. Do najbardziej znanych utworów Noskowskiego należą: poemat symfoniczny *Step*, (Warszawa 1896), a także uwertura *Morskie Oko* (1875), II Symfonia c-moll (z Mazurkiem Dąbrowskiego) z 1880 r. Noskowski wykształcił kilka generacji polskich kompozytorów (ponad 60), do których należeli m.in.: Henryk Melcer, Karol Szymanowski, Mieczysław Karłowicz. Pod kierunkiem Noskowskiego kształcił się też Mikalojus Konstantinas Čiurlionis – kompozytor i malarz, najważniejszy twórca litewski przełomu XIX i XX w.